

## D.

De lærde Skoler i Danmark  
og Norge.

## I. Offentlig Foranstaltning.

Da Kiøbenhavns Cathedral- eller Frue-Skole i Aaret 1799 \*) fik en ny og forbedret Indretning, blev et Antal af 100 Disciple fastsat som det høieste, der kunde antages i samme. Dette Maximum, som en Tidlang befandtes tilstrækkeligt \*\*), havde i de sidste Aar ophørt at være det, hvoraf Følgen var, at ifkun den mindre Deel af anmeldte nye Disciple kunde faae Plads. I Efteraaret 1810

\*) Reformen blev vel i Aaret 1797 til Prøve begyndt, men først 1799 definitiv indført.

\*\*) S. disse Ann. 1809 2 B. S. 121 f.

vare saaledes over 50 flere anmeldte, end der kunde antages, og man maatte indskrænke sig til at udvælge de bedst begavede og forberedte.

For at afhjælpe den Forlegenhed, hvori mange Forældre, der ønskede deres Sønner underviste i denne Læreanstalt, herved bleve satte, og da hiint Maximum næsten allerede var for stort for Skolens indskrænkede Interimslocale i Trinitatis Kirkes Præstebolig \*), foreslog Directionen allerunderdanigst, at ogsaa den Huusleilighed, som var Rectoren indrømmet i bemeldte Interimsbygning, maatte, mod fuldkommen Erstatning til Huusleie, indrettes til Brug for Underviisningen; at derefter fire nye Hovedclasser maatte oprettes ved Siden af de hidtilværende, og saaledes Skolen komme til at bestaae af tvende Afdelinger, hver med et Antal af 80 Discipler, og for Resten paa lige Maade indrettede og een fælles Rectors umiddelbare Opsyn underlagte. Paa saadan Maade vilde Skolen sættes istand til, baade at optage et Antal af 160 Discipler, og uden Classernes Overværelse at forsyne dem med Underviisning, endog, saavidt mueligt, ved de samme Lærere.

\*) S. disse Ann. foreg. Hæfte S. 113.

Dette Forslag behagede det Hs. Majestæt, under 9 Sept. d. A. allernaadigst at bifalde, og derhos at tillade, at de fornødne Beføstninger maatte gøres saavel paa de af Rector Professor Nissen hidtil beboede Huusleiligheders Indretning til deres forandrede Bestemmelse, som og paa det nødvendige nye Inventariums Anskaffelse. De sidste Beføstninger beløb sig i alt til 3366 Rd. Noget iforveien var Skolen, i dens endnu ikke udvidede Tilstand, bleven forsynet med det Inventarium, som den da behøvede, efter at dens forrige var ved Bombardementet ødelagt.

Skolens udvidede Indretning tog sin Begyndelse med det nye Skoleaar eller 1 Oct., og aabnedes med det fulde Antal af 160 Disciple, eller 80 i hver Afdeling.

---

## II. Befordringer og Afgang.

Den 27 Novb. er Adjunct ved den lærde Skole i Frederiksborg, Johan Myhre, bestiftet til Overlærer ved Rønne Middelskole.

---

## III. Fundatser og Gavebreve

(hidtil utrykte).

## a. Til Viborg Skole.

- II. Kong Frederik den Andens Gavebrev, hvormed Lolderup Præbende henlægges til Læsemesterens og Skolemesterens Underholdning i Viborg \*).

Vi Friderich den Anden med Guds Naade, Danmarchis, Norgis, Wendis og Gottis Konning ic. Giøre alle bitterligt at efterdi den stormægtigste hsbearne Fyrste, Vor fiære Herr Fader, Høiloblig Ihukommelse, haver givet og forordneth til Læsemesterens og Skolemesterens Underholdning derudi Vor Riøbsted Viborg tvende Kanonikedomme, som ere Flye-Præbende og Loldrup-Præbende \*\*), da ville Vi, at Os elskelig hæder.

R 2

\*) Af Viborg Stifts Archiv, og efter Sammenligning med Originalen i det Kgl. danske Cancellies Archiv.

\*\*) Den Forordning af Christ. 5., som her tilsigtes, er denne Konges aabne Brev, dat. Helligtrekon-

lig Capitel udi Viborg Domkirke skal have for-  
 nævnte tvende Kannikedomme med deres Gods,  
 Rettighed og Tilliggelse i Forsvar udi saa Maade,  
 at naar der kommer nogen Trette paa nogen det  
 Gods, som ligger til fornævnte Kannikedomme, da  
 skulle de, som Tretten fører, være pligtige at give  
 Prælater, Kanniker og menige, Viborg Capitel  
 derfor lovlig Advarsel, og Capitlet da at opsoge  
 hvis Breve og Beviisning paa samme Gods er,  
 som paatrettes, og det siden at forsvare, saavidt de  
 kunne gjøre med rette; forbydendes derfor alle,  
 hvo de helst ere eller være kunde, særdeles vore  
 Fogeder, Embedsmænd og alle andre, Trette eller  
 Forsølling at gjøre eller gjøre lade paa fornævnte  
 tvende Kannikedomme, eller deres Gods og Tillig-  
 gende, medmindre fornævnte Prælater, Kanniker,  
 og menige Viborg Capitel tilforn derom have  
 fanget lovlig Advarsel, som det sig bør. Givet  
 paa Vort Slot Friderichsborg den XXVI Dag  
 Junij Aar MDLXII under Vort Signet.

F r i d e r i c h.

(L. S.).

gers Aften 1555, hvilket (ligeledes hidtil utrykt)  
 en anden Gang skal blive indført. Pontoppidan  
 har kiendt det. Annal. eccl. Dan. III. p. 329.

2. Kong Frederik den Andens aabne Brev, hvorved Viborg Skole vedligeholdes i Besiddelse af Selde Sogns Kongetiende \*).

Vi Friderich den Anden med Guds Naade ic. Giorre alle bitterligt, at eftersom Vi forgangen Aar \*\*) have naadiast bevilget og forskrevet Os elskelige Ove Juel til Kioldgaard, Vor Mand og Tiener, Afgivten af Vor og Cronens Part af Korntienden af Selde-Sogn udi Salling udi Vort Land Nørre-Jylland paa X Aars Maal qvit og fri at man have, nyde, bruge og beholde, for en Summa Penge, Vi hannem skyldige var, han underdanig haver ladet falde, og eftergivet, og

\*) Af Viborg Stifts Archiv, og efter Sammenligning med Originalen i det danske Cancellies Archiv. Den her omhandlede Tiende er siden i Aaret 1647 bleven perpetueret til Herregaarden Kioldgaard mod en aarlig Afgift af 14 Tønder Byg samt aarlig Rente 6 Rd. af Capital 100 Rd., der bliver indestaende hos Kioldgaards Eiere, hvilke 6 Rd. faldes aarlig Medgift. Perpetuationsbrevet er trykt hos Hofman III. S. 328 f.

\*\*) Her menes Kongens Brev til Ove Juel af 16 Marts 1579, som findes i Cancellie-Archivet.

Vi nu komme udi Forfaring, at Vi samme An-  
 part af Tienden af fornævnte Selde-Sogn med  
 anden Rente tilforn have tillagt og funderet till  
 XXX Skolepersoners udi Viborg Skole deres Un-  
 derholdning \*), hvilke Vi have forordnet at un-  
 derholdes udi Hospitalet udi fornævnte Viborg,  
 da haver Vi naadigst undt, bevilget og tilladt, og  
 nu med dette Vort aabne Brev unde, bevilge og  
 tillade, at Forstanderne for det almindelige Hospi-  
 tal udi Viborg paa fornævnte XXX Skoleperso-  
 ners Begne maa og skal aarligen herefter paa  
 fornævnte X Aars Maal bekomme og lade oppe-  
 bære af Vort Slot Hald saa megen Korn og Ren-  
 te, som fornævnte Bor og Kronens Part af Korn-  
 tienden af Selde Sogn sig beløber, som er aarlig-  
 gen Tolf Tønder Byg, hvilket fornævnte Korn og  
 Rente vor Lehnsmænd paa fornævnte Vort Slot  
 Hald Forstanderne for det almindelige Hospital  
 udi Viborg aarligen til gode Røde skal lade levere  
 og fornøige inden Fastelavn udi det allerseneste,  
 og skal hannem først fornøiges for det forgangne  
 Aar, og siden beregnendes fra næste forgangne Fa-  
 stelavn, og siden aarligen, indtil saalænge forn.  
 X Aars Maal forløbne ere, og naar forn. X Aar  
 ere forover, da skal Bor og Kronens Part af  
 Korntienden af fornævnte Selde-Sogn altid heres

\*) Denne Foundation har Udg. hverken hos Hofman  
 eller andensteds fundet anført eller omtalt.

ter efter Fundatsens Lydelse være og blive til forn. XXX Skolepersoners Underholdning af Viborg Skole. Og skal hermed forn. Vor Fundatz, om forn. XXX Personers Underholdning være uforfrænket i alle Maade. Bedendes og Bydendes fornævnte Vor Lehnsmænd paa Hald. Slot, den som nu eller herefter kommandes vorder, at han paa Vore Begne forn. XII Eder. Korn forn. Hospitals Forstandere udi Viborg til gode rede lader give og fornøige aarligen paa forn. X Mars Maal, regnendes fra det forgangne Aar til Fastelavn nu sidst forleden og siden fremdeles, ei gjørendes fornævnte Hospitalsforstandere herimod Hinder eller Forsang derpaa udi nogen Maade, under Vor Hyldest og Maade. Givet paa Vort Slot Roldinghuus den XXIII Dag Februarij MDLXXX. Under Vort Signet.

F r i d e r i c h.  
(L. S.).

#### b. Til Trondhiems Skole.

- I. Sognepræst Hr. Oluf Nielsens Gavebrev, hvorved han legerer Trondhiems Skole 100 Rd. \*).

Sit Deus benedictus in omnibus suis operibus. Amen.

Oluf Nielsen, Sognepræst i Skougen og

\*) Af Trondhiems Cathedralskoles Archiv.

Provst udi Jndherredet, gjør vitterligt for alle med dette mit aabne Brev, at jeg i den Herres Jesu Navn, hannem til Ære og hans Kirke til Forfremmelse, haver med min og min kiære Hustrues Maritthe Lauritzdatters frie Vilie og Bidskab givet til Trondhiems Skole Et hundrede gode enfente Rigsdaler in specie, dog med efterfølgende Condition: at fornevnte 100 Rd. skulde udsættas paa Rente til Michaelis udi nærværende Aar, og det første Aars Rente at oppebæres til Marsdagen 1639 og siden fremdeles altid Aar efter Aar, hvilken Rente, som er 6 Rd., skal aarlig gives en fattig Skoles Person, som flittelig studerer udi Kiøbenhavn, haver sin privati Præceptoris Testimonium om hans Flittighed udi hans Studeringer og ædruelig og tugtig Levnets Forhold, og som er en indfødt Nordbagge.

Dog er derhos vores ydmyge og fierlige Begiering, at dette maatte ogsaa have i Agt, at dersom nogen kom saavidt i sin Bog, som hørte mig eller min Hustru til, og stikkede sig vel og vogtede flittig paa sine Studeringer, at den maatte dette vor Testamente nyde og bekomme frem for en Fremmed, hvortil vi og os ganske forseer: er derfor og vor ydmyg og venlig Bøn til vore kiære Biskop, hæderlig og høilærde Mand Peder Schiølderup, desligeste til hæderlig og vel-

Iærde Mand Herr Mentz Christoffersen, Sognepræst til Domkirken, som nu ere, og de hæderlige høi, og vellærde Mænd, som efterkommendes vorder, de vilde for Guds og hans Navns Æres Skyld holde over dette vort Testament og have dermed en christelig Indseende, at det ikke skulle forrykkes eller til nogen anden Brug anvendes, end som før er rørt; Anseendes, dermed søges Guds Ære og den christne Kirkes Opbyggelse, hvilken deres christelig Omsorg Gud vil og skal belønne udi de Retfærdiges Opstandelse. Til ydermere Befræstelse, haver jeg dette stadfæstet med min egen Haand og Signete. Datum Skougens Præstegaard den 20de September 1638.

O l u f f R i e l s e n,  
egen Haand.

2. Sognepræst Hr. Anders Eriksens Gavebrev, hvorved han skænker 100 Rd. til Trondhiems Skole \*).

Til Guds Ære og andre til Exempel haver jeg underskrevet med min fiære Hustrues, ærlige, dydige og gudfrygtige Qvindes Elisabeth

\*) Af Trondhiems Cathedralskoles Archiv.

Eriksdatters fuldkomne Willie og Samtykke, givet til Trondhiems Skole Et Hundrede Rigsdaler in Specie, som hos visse Folk skulle sættes paa Rente, og Renten deraf aarlig gives een Person, som er fattig, og om hvilken der er god Forhaabning, naar han fra Skolen til Academiet vorder dimitteret; dog mig og min kiære Hustrue forbeholdet, at om enten een af os for nogen intercederer, da den, for hvilken Intercessionen skeer, maatte for alle andre den Gang nyde forskrevne Rente.

Og paa det at denne Fundatz kan urørligen holdes, vil jeg have hæderlige og høilærde Mænd: M. Hans Esfrensen Lectorem, samt M. Anders Clausen Rectorem, med deres Efterkommere, tierligen ombedet, at de herover vilde holde og sig hermed umage, til, ligesom det meent er, Guds Vres Forfremmelse og hans Raadsens Riges Opbyggelse. Dette overskrevne bekræfter jeg og min kiære Hustrue med vore Hænders Undertegnelse.

Nørnes den 20de December No. 1651.

Anders Eriksen. Lisbeth Eriksdatter.

Egen Haand.

Egen Haand.

---

## IV. M e c r o l o g

(meddeelt af Hr. Professor J. Møller).

Jo snarere man pleier at glemme de Mænds Navne, som, kjøndt Lærde i Ordets egentlige Forstand, dog ingen betydelige Skrifter efterlode sig, desto meer er det Pligt at gjøre Samtiden opmærksom paa Tabet af saadanne Sjeldne. Til deres Tal hørte den nylig afdøde Professor Peder Bøldike, Rector ved Slagelse latinske Skole. Mange heldige Omstændigheder forenede sig for at gjøre ham til den elskværdige og grundige Lærde, som alle hans Disciple og Andre, der have kjendt Manden, kunne vidne, at han var. Avlet af en Fader, i hvem vort Universitet længe satte sin Zirr og Stoltthed, og i hvem vore Fædre skattede ligesaa meget den ædle Mand som den lærde Theolog; og udrustet med denne Faders hertige Naturgaver, iblandt hvilke en tid den højeste Alderdom tro Hukommelse og en træffende Vittighed stak meest frem, maatte han fra Barnsbeen af faae Lærdom og Videnskab fjer. Hans Faders Huus var en Samlingsplads for Universitetets og Byens lærdeste Mænd, af hvilke nogle endog, navnlig den Kalliske Familie, vare ved Frændebaand bundne til Bøldikes Huus. Peder Bøldike blev saaledes paa en vis Maade opdraget under en stadig og kraftigt virkende,

Bæddesfrid med flere talentfulde. Unglinge, af hvilke trende endnu leve og virke iblandt os som vort Universitets fortjente Veteraner, den Afdøde's Broder, Etatsraad Jeremias Wøldike og Etatsraaderne Abraham og Nicolai Kall. Hvor meget der end fordres til ei at blive fordunklet af Mænd med saadanne Anlæg og Kundskaber, vil dog vist Ingen være villigere end disse Hædermænd til at indrømme, at, hvis Peder Wøldike's Navn, er mindre bekiendt inden og udenfor Danmarks Grændser end deres, saa er det ikke, fordi Manden jo nok havde været istand til at gjøre det vidt berømt, men fordi han foretrak Embedsmandens stille Virksomhed for Skribentens offentlige, fordi han satte sin største Vre i at danne sig selv og den ham betroede Ungdom.

Dog — inden vi betragte ham i denne hans Virkefreds, bør Læseren underrettes om Mandens foregaaende Levnetsomstændigheder, hvilke Hr. Etatsraad Wøldike har havt den Godhed at meddele mig, som følger:

Peder Wøldike fødtes d. 15 Maj 1741 i Kjøbenhavn. Hans Forældre vare Doctor og Professor i Theologien Marcus Wøldike og Ingeborg Wulff. Fra tidligste Alder viste han et ypperligt Memne og i hans Opvæxt en afgjort Tilbøjelighed for Historien, især den gam-

le danske, og for Philologie. Foruden Privatunderviisning først af Magister E. Haste og siden af Magister M. S. Rasmussen, nød han ogsaa sin lærde Faders grundige Underviisning i Aftentimerne. Da denne døde i Aaret 1750, fortsattes hans Underviisning, efterat Rasmussen var befordret, af E. P. Kleist, der siden blev Magister og Rector i Trondhjem, en Mand, hvis Fortjenester Disciplen aldrig sidenester glemte; af ham blev han dimitteret til Universitetet 1756. Næste Aar underkastede han sig den philosophiske Examen med udmærket Ros og blev Baccalaureus. Strax efter begyndte han det theologiske Studium under P. Holms og P. Rosenstand Goistes Vejledning; men da han snart efter, i Aaret 1758, erholdt en philologisk Plads paa Borchens Collegium, fulgte han sin Tilbøjelighed og overgav sig ganske til det historiske Studium, Antiquiteterne og den latinske og romerske Philologie, under J. E. Rall, Anchersens og Casp. Fr. Munthes Auspicer. Denne sidste, som da var Professor i det græske Sprog og Conrector ved Kjøbenhavns Cathedralskole, havde især meget bidraget til, at han ganske hengav sig til det philologiske Studium, uden at han dog lod den Leilighed unyttet, som Gundersens philosophiske, Wadskjærs historiske, Snerdors politiske og Schlegels æstetiske Forelæsnin-

ger tilbøde ham til en mere alsidig Uddannelse. Han afslagde ogsaa i sine aarlige Disputationer paa Borchs Collegium, de concilio Amphictyonom, udmærkede Prøver paa ivrig Flid og sjeldne udbredte Kundskaber. I Aaret 1763 blev han tredie Lectie-Hører i Kjøbenhavns Cathedral-Skole; 1765 tog han Magistergraden og blev samme Aar fjerde Lectie-Hører, og endelig i Aaret 1772 sjette Lexie-Hører. — Uden foregaaende Ansøgning blev han dernæst i Aaret 1777 den 15de Januar beskikket af Kongen til Rector ved den latinske-Skole i Slagelse, fra hvilket Embede Magister Otto Rhud var efter Ansøgning formedelst Alderdom entlediget, efter hans Belynders Biskop Harboes Foranstaltning, til hvem han var særdeles bleven anbefalet af Rector og Professor Clemens Schade..

Da han modtog Rectoratet i Slagelse, fandt han Skolen deruden al Disciplin og Sædelighed. Rhud var en bras Latiner og god Mand, men svag af Character, altsaa uden Myndighed og Agtelse. De Misbrug, som ifølge Traditionen under ham fandt Sted, overgaae al Forestilling. Skulde Skolen opfylde sin Hensigt, maatte en strengere Tugt indføres; det skede; og aldrig forfaldt denne, saalænge Wøldike var istand til at besøge Skolen og føre Opsynet saavel over de øvrige Læreres, som over sin egen Klasse. Om han, som saa man-

gen kraftfuld Reformatør, i Begyndelsen drev Strængheden noget for vidt (som adskillige af hans ældre Disciple have foregivet), skal jeg ei kunne sige, da min Skolegang først falder i hans Rectorats senere Aar. Men Baggesen, som af egen Erfaring kiendte hiin ældre Tid, har i sin poetiske Autobiographie (i Ungdomsarbejderne) aldeles fritjendt ham derfor. Da jeg som Discipel havde den Lykke at staae under Bøldikes faderlige Opsyn (i Aarene 1790 — 1797), var der af hiin tidligere Strænghed kun den mandige Alvorlighed tilbage, der rigtig nok i Begyndelsen ligesaavel som Strænghed indgyder Barnet meer Erbødighed end Kjerlighed, men som siden desto sikkrere, naar den, som her, er forbunden med et velvilligt, ja opoffrende Hjerte, sammensmelter Barnets Uefrenghed med den sjønsomme Unglings Hengivenhed og Kjerlighed. Denne vandt han saavel ved sin grundige Underviisning som ved den utrættelige Omsorg, han bar for alle sine Disciple. Hans Bestræbelser for Skolens Opkomst bleve ei heller frugtesløse; Slagelse Skole hævede sig paa faa Aar til Rang med de fortrinligste i Landet, og Nyerup regner med Grund vor Bøldike iblandt den Tids berømteste Rectorer \*). Ogsaa bleve hans Fortjenester paa

\*) See hans Historie om de latinske Skoler i Danmark og Norge S. 276.

skionnede: Consistorium bevidnede ham skriftligeu-  
 dets Tilfredshed med de fra hans Skole dimitteres-  
 de Candidater; og det Kongl. Danske Cancellie  
 gjorde i Aaret 1781 det samme. Nogle Aar efter  
 (1788) hædrede Kongen ham med Titel og Rang  
 som Professor. Saa mange Beviser paa Agtelse  
 og Bifald maatte, om muligt, forhøje hans Glid  
 og Embedsiver. Ogsaa var denne endnu hos den  
 aldrende og sygelige Rector (saaledes lærte jeg først  
 at kiende ham) meget stor. Skjøndt dengang alle-  
 rede for det meste bunden til sit Hjem, holdt han  
 et vaagent Nie med hvert Skridt, som hans Di-  
 sciple gjorde, ei alene paa Kundskabens, men ogsaa  
 paa Livets Wei. Med den barnlige Ubefindigheds  
 Feil blev han jo længer jo meer overbærende; men  
 saavel den vilde Raaheds som den betænksomme  
 Ondskabets Ytringer straffede han strængt.

Hans Underviisningsmaade kan jeg ei saa  
 ubetinget rose som hans Opdragelsesgrundsetnin-  
 ger. Uden Tvivl fulgte han den samme Methode,  
 som han selv var bleven underviist efter; den havde  
 altsaa alle den gamle Skolemethodes Guldkommen-  
 heder og Feil. Den var folgelig i de gamle Sprog  
 grundig, omfattende, og i det Hele meget dannen-  
 de; derimod i Videnskabernes Foredrag noget tør,  
 eensidig og ofte uanvendelig. Den Regel: tan-  
 tum scimus; quantum memoria tenemus, blev  
 af ham som af de fleste gamle Skolemænd anvendt

i dens hele Udstrækning. Det var saaledes ei alene de anordnede Lærebøger i Historie og Geographie, vi maatte lære ordret udenad; men jeg har i min Skolegang, efterat jeg tilforn havde lært Luthers mindre Catechismus og Pontoppidans Forklaring, maatte gennemgaae Balles Lærebog, Luthers Catechesis, Guldbergs aabnbarede og naturlige Theologie, samt Galtens Udtog af den første, fra Begyndelsen til Enden; og der var en Tid, da jeg bøgstaveligen kunde fremsige enhver Paragraph i alle disse Lærebøger, skjøndt jeg nu neppe kan angive nogen betydelig Rytte af saa mange tusende derpaa anvendte Timer. Det er jeg mig bevidst, at jeg ei skylder denne Udenadslæsen min nærværende Lyst til Theologien: tvertimod forlod jeg Skolen med ligesaa megen Ulyst til dette Studium, som Forkjerlighed for det philologiske; thi Grækerne og Latinerne lærte min Rector mig at elske, medens de syv theologiske Lærebøger afskræfede mig fra Religionsvidenskabene. Ogsaa var Theologien saalidet min Rectors Sag, at han aldrig tilføjede eet Ord til hvad Guldberg havde sagt. Derimod var han i Historien (hvoraf han dog kun foretog den græske og Fædrenelandets) som i sit Element. Kun udgjød han her saaledes sin Lærdoms Fylde, at Disciplene lidet eller intet kunde beholde. Hans Foredrag var her mere passende for Studenter end for Skolediscipler. Jeg

bemærker dette, visse ei for at nedsætte min uforglemmelige Lærers Fortjenester, maa fordi den sanddrue Biograph intet bør fordølge; ogsaa vare disse Feil, som bekjendt, mindre Mandens end hans Tidælders. Desto mindre kan der i Almindelighed indvendes imod den gamle Methode, forsaavidt Underviisningen i de lærde Sprog angaaer. Kun blev den undertiden, ogsaa under vor ypperlige Philologs Beiledning, noget trættende ved den altfor langvarige Dvælen ved ethvert forekommende Ord. Denne Uleilighed føltes dog mindre ved de latinske Skribenters Læsning, fordi her var meer Afvevling, end ved Fortolkningen af de saa græske Classiker, som dengang læstes. Her tvang paa en vis Maade Kortheden af de anordnede Pensum (ifølge den guldbergske Skoleforordning) Læreren til at blive trættende vidtløftig. Rigtig nok fik vi derved en stor Færdighed i Grammatiken og Letted i at forklare de læste Stykker (hvorfor ogsaa salig Professor Sahl pleiede at begynde sin Examination af Slagelse Skoles Candidater med en Lovtale over deres Fremgang i det græske Sprog), men vi savnede Færdighed i at kunne læse andre, selv de lettere, græske Skrifter, hvilken kun megen Læsning giver. Jeg tilføier dette, for at gøre opmærksom paa det Fortrin, som bore Dages Underviisning har i de bedre Skoler, hvor man ogsaa i Græssen lader cursorisk Læsning afvevle med den

statariske. Dog forføjnte vor Rector over den grammaticalske Interpretation ingenlunde den æsthetiske, for saavidt som denne passer sig for Skoleungdommen; thi han vogtede sig viseligen for i alle Fag (Historien undtagen) at foregribe den academiske Underviisning. Paa den latinske Stil anvendte han overordentlig megen Flid; men saa, som han selv var samvittighedsfuld i Brugen af latinske Talemaader, saa bibragte han ogsaa sine Disciple en vis Engstlighed i at vælge Ord og Bendinger, der dog hos de bedre havde den gode Virkning, at de læste de latinske Skribenter med meer Opmærksomhed, og hos de slettere i det mindste ikke skadede. Ogsaa Antiquiteter, gammel Geographie og Prosodie (hvorpaa nu i mange Skoler neppe tænkes) lærte hans Disciple at forstaae fra Grunden af; ja han øvede dem endog undertiden i at sammensætte (ikke digte) latinske Vers, hvorved han brugte den meget passende Øvelse at opgive alle de Ord, som udgjorde et eller andet Vers (meest Eleger), i en vilkaarlig men umetrisk Orden, og derpaa lade Discipelen restituere det efter de bestemte pedes. Hebraisk var den eneste Læregjenstand, han ikke befattede sig med, da dette Sprog var Conrector ganske overladt; men man mærkede ved Examen, hvad jeg desuden veed, at han ogsaa deri var saa bevandret, som man kunde vente af en stor Orientalists værdige Søn.

Saaledes var da Peder Woldikes Underviisning aldeles beregnet paa at danne unge grundige Humanister; og maatte en saa kraftfuld Sæd, udsaaet med Kjerlighed og røgtet med Glid, ei frembringe gode Frugter? Er det vel noget Under, om en Mængde lærde og duelige Embedsmænd skulde ham deres første Dannelses? Og denne Stamme af dygtige Statens Tjenere mener jeg maa meer regnes ham til Fortjeneste, end at Lykken nu og da bragte ham et enkelt Genie, f. Ex Baggesen, hans berømteste Discipel. Thi saadanne ville paa ethvert Sted hjælpe sig selv frem, imedens vi, hans øvrige Disciple, ei vove at sige, hvad vi uden hans dannende Haand vare blevene til. Men derfor var Geniet ham alligevel det kjereste; ogsaa vidste han at skatte og opmuntre det, hvor han fandt det: han gjemte indtil sin Død adskillige Vers af Baggesen fra dennes Skolegang, som dyrebare Minder om deres gamle Forhold. Ja selv hvor han opdagede mindre Spor af Digteraaren end af Lyst og Glid, tillod han sine Disciple at syssle med Versmagerie, naar de ei derover forsømte de alvorligere Ting. Jeg veed dette af egen Erfaring, da mine Skoleveser i den latinske Verskunst bragte mig paa det Indfald at skrive danske Vers. Da jeg ogsaa siden som Student vedblev at lege med Muses og undertiden forelagde ham mine Forsøg, gjennemgik han dem med en Glid, som de ikke fortjente; men

hvorved jeg har faaet ny Feilighed til at erfare hans fine og rene Smag. Denne havde han fra sine yngre Aar af erhvervet sig ved Classifernes Studium; og han øvede eller udvidede den i sin Alderdom ved at læse de nyere, især tyske Digtere.

Men ihvor høit han agtede Geniet, var dog Ingen villigere end han til at lade ethvert Talent, selv det underordnede, vederfares Ret. Maaſkee gif han endog, som Rector, i skaansom Bedømmelse noget for vidt. Adskillige Erfaringer havde hos ham befæstet den Overbeviisning, at Talentet ofte seent udvikler sig; og at endog Mennesker uden alle Talenter kunne ved Flid blive Staten nyttige; det var derfor næsten uhørt i Slagelse Skole, at nogen Discipel blev i Prøveaaret afvist af Mangel paa Nemme.

Ligesom hans store Billighed blev en Grund til, at han beholdt og tit forgiæves arbeidede med Discipler, som uden alt indvortes Kald opoffrede sig til Minervas Dyrkelse: saaledes bevægede hans overordentlige Godgjørenhed ham til, med megen Kundhed at uddele Skolens Stipendier. Dog kunde han her til sin Undskyldning (som han og virkelig gjorde) beraabe sig paa den gamle Lovgivning, som ei tillod at forøge den mere trængende og talentfulde Discipels Stipendium med den mindre Trængendes eller mindre Glittiges Andeel.

Han lod da ogsaa de Sidste beholde hvad Fædrenes Rundhed havde tiltænkt dem. Saaledes reiste sig Alt, hvad der maaskee hos Rectoren kunde dadles, fra et Overmaal af Mandens velvillige Gølelser. Og hvad hans Gævmildhed angaaer, da var den endnu større, naar han tog af sine egne Midler, end naar han uddeelte de offentlige. I Begyndelsen vare hans Rectorats Indkomster kun smaa, hvorfor han ei kunde gifte sig; og da han siden, efterat de noget bedrede sig, uden dog nogen- sinde at blive rundelige, ogsaa forblev ugift, var han, som aldeles intet anvendte paa sin personlige Fornøielse (uden paa sit Bibliothek), istand til at undvære noget. Men han bortgav langt meer, end han kunde undvære, hvorved han selv ofte kom til at trænge. Jeg har kjendt meer end een fattig Familie i Slagelse, som næsten alene levede af hans Understøttelse. Man vil deraf let slutte, at hans Pung heller ikke var lukket for fattige Disciple. Hvormange af disse han har understøttet, veed Ingen, da han helst hjalp i Løndom; men altid kunde hans Velgjerninger dog ikke skjules. Saaledes tabte i min Skolegang en haabesuld men fattig Discipel ganske sin Hørelse; og, da Lægerne i Byen ei kunde hjælpe ham, blev han, for Bøldi- kes Regning, ført til Kjøbenhavn, her underholdt og paa Hospitalet helbredet.

Som han var en sand Fader for sine Disciple, saa var han den humaneste og elskværdigste Collega. Selv har jeg ogsaa i dette Forhold staaet under ham i sex Aar; men aldrig lod han mig, skjøndt en ung Mand og hans gamle Discipel, føle, at jeg var hans Undermand. Sine Medlæreres Bedste fremmede han som sit eget; ja undertiden endog med egen Opoffrelse. Da Conrectoratet f. Ex. engang blev ledigt, og det meest beroede paa ham, hvem dertil skulde udnævnes, anbefalede han Skolens øverste Lærer, skjøndt han vel vidste, at denne var hiin Post ei ganske voksen; men han troede, at den mindre duelige Lærer skadede mindre ved øverste Klasse, hvor Rectoren ved egen Flid funde erstatte Disciplene, hvad de hos Conrectoren maatte savne. Ogsaa læste han bestandigen, uden al Betaling, privat med Dimittenderne, hvorved han visse Dage om Ugen fik om Vinteren 8, om Sommeren 9 Underviisningstimer.

Hvor ibrigt han ogsaa i andre Henseender paasaae den Skoles Larv, hvis nærmeste Bærg han var, det beviser et særeget Fond af flere tusende Rigsdaler (saavidt jeg veed, nu over 12000 Rd.) som i hans Rectorat er blevet samlet af det aarlige Overskud af Skolens Indtægter — et Overskud, der vel forhen ei var blevet spildt, men dog tabt for Skolen (som en Folge af at Skolen hidindtil har haft fælleds Kasse med Hospitalet, hvil-

fet da, indtil han paatakte Skolens Ret, havde tilegnet sig det hele Overskud).

Skolens Talsmand og Bestyrer blev han til sin Død; derimod blev han i de sidste 10 Aar af sin Levetid ved en høist besværlig hernia og anden Legems Skrøbelighed tvungen til at unddrage sig fra Underviisningen og overlade denne til en Vicarius. Allerede en halv Snees Aar tidligere havde samme Tilfælde nødt ham til at holde sig hjemme og undervise i sit Huus; men da hans Sjæl beholdt sin hele Fyrighed, og Smærter endnu ikke bandt ham til Sengen, tabte Underviisningen intet derved: kun han selv tabte. Hans høie Sands for Naturen fandt fra denne Tid af ene Næring i hans Hauge, som, forsynet med de ud- søgteste Frugttræer, var hans Udspredelse og For- fristning efter det trættende Dagværk. Ligesom han i sin Skole skjenkede det underordnede Talent samme Omhu som det udmærkede, saaledes var det her hans Glæde, at kunne ved omhyggelig Røgt bringe de mindre ædle Stammer og Frugter frem til den muligste Forædling. Hans Lyst og Gave til selskabelig Underholdning blev nu ogsaa indskrænket til de faa Venner, som vidste at sætte Priis paa denne Nydelse, og derfor gjerne søgte den altid muntre, altid blide og vittige Olding i hans Ensomhed, eller paa hans Throne, som han spøgende kaldte sin Seng, hvorpaa han, som en

gammel Romer ved sit Bord, halv sad og halv laae. Ei alene Literatur og Skolevæsen, men Politik og hele det selskabelige Liv var for ham en rig Materie til de lærerigste Samtaler; og aldrig gaves der vel nogen Skole, hvor Manden saavel som Unglingen snarere kunde lære practisk Livets Philosophie end her, ved at høre den af Legems-Strøbelighed paa Leiets henstrakte Bise spørgende at udbrede sig over Livets smaae Ubequemmeligheder, og see ham ved sit Exempel bevise, i hvor høi Grad Sjælen er istand til at gjøre sig uafhængig af Legemet. Selv fjendte han saa vel sine mange Tilfælde og Midlerne til deres Lindring, at han i de sidste Aar var meest sin egen Læge. Sjældent overvældedes han derfor saaledes af dem, at han jo kunde fortsætte sin Omgang med Venner og Bøger. De sidste vare naturligviis hans sædvanlige Selskab. Ogsaa besad han en hyppelig Bogsamling, især henhørende til hans Yndlingsfag, den gamle Philologie og Historie. At han havde benyttet den, som kun saa Lærde, veed Enhver, som har raadført sig med ham om literære Gjenstande; men hvad Tab det er for vor Literatur, at en Mand med saadanne Anlæg efter et 50 aarigt udholdende Studium saa godt som Intet har skrevet, kan neppe beregnes. Alt hvad han som Rector har givet i Trykken, bestaaer i nogle latinske Skoleprogrammer, indeholdende en Clavis til Epictet. En alt-

for stor Bessedenhed holdt ham uden Tvivl fra at blive Stribent; dog skal han, efter et almindeligt Sagn, i mange Aar have arbeidet paa et græsk Lexicon, hvorom jeg imidlertid aldrig af ham har kunnet faae nogen Visshed, da han altid undveg de Spørgsmaal, man gjorde ham om hans egne Arbejder. Desto heller talte han om sit Bibliothek; det var hans Diesteen; og han forøgede det saavel som Skolens indtil sin Dødsdag. Endnu hans sidste Brev til mig, som var skrevet paa Sottesengen med rystende Haand, indeholdt Bogcommisjoner. Af Classikerne eiede han baade de skønneste og de bedste Udgaver, hvilke nu for største Delen vorde indlemmede i Skolens Bibliothek.

Saaledes levede, saaledes virkede min uforglemmelige Lærer. Sin sidste haarde Sygdom (den varede henved 7 Uger) udholdt han som sine foregaaende Lidelser med Sindro og Standhaftighed. At den vilde blive den skrøbelige, halvfjerdesindstyveaarige Oldings Død, var baade at formode; og han troede det selv for vist. Men sliq Ahnelse kan efter et saadant Liv ei andet end være behagelig og trøsterig. Ogsaa hvistede han ganske roligen den sidste Aften, han levede, til en af Skolens Lærere, som var nærværende, da han mærkede Dødens Nærmelse paa nogle Krampetræninger: "Dette er Begyndelsen." Den følgende Morgen d. 23 Novbr. 1811 gik hans Aand bort

til de høiere Boliger, hvorhen hans mange Disciples Tak følger ham, og hvor vi kunne haabe sikkert at samles med ham, dersom vi vise os en saadan Lærer værdige.

---

## V. Heiligheds-Skrifter.

- I. De αὐταρχεία τῆς ἀρετῆς πρὸς εὐδαιμονίαν. Comparatio Alexandri Aphrodisiensis et M. T. Ciceronis, cum censura. Scripsit Prof. B. Bendtsen. Hauniæ 1812. 22 pp. 4. Et Indbydelseskrift til den offentlige Examen ved Frederiksborg lærde Skole i Sept. 1811.

(Udtog, meddeelt af Forfatteren).

Anledning til Materiens Valg gav Fortolkningen af Quæstiones Tusculanæ, i hvis Bog Spørgsmaalet, om Dyden er nok til et lykkeligt Liv, undersøges af Cicero, som Eleetiker. Da Alexander fra Aphrodisias havde afhandlet samme Emne som streng Peripatetiker, syntes en Sammenligning af begge Skribenter, med tilføiet Bedømmelse over Spørgsmaalet og de gamle Philosophers Begreber om et Gode, ikke at overstride et Skoleprograms Grændser.

Spørgsmaalet synes at have hørt til de Opgaver, som omtvistedes paa academisk Maade. Forsk. er ikke utilbøielig til at ansee Theophrast \*) for den, der først har bragt det paa Bane. For de strengere Stoiker maatte det være en Forargelse. Anderledes dømte Aristotelikerne; Alexander nægter derfor, at Dyden er nok til et lykkeligt Liv. Hans Grunde mod Stoikerne anfører Forsk. først; de toges dels af Stoikernes Lære om Selvmords Tilladelighed, som syntes at forudsætte et utaaleligt Afsvær af Livets Lyksalighed, selv hos den Dydige; dels af at Begreberne: Dyd og Lyksalighed, forvirredes og bleve til Eet, naar den Dydiges Liv altid skulde tænkes lykkeligt; dels af det hos flere Philosopher, især Platoniker og Aristoteliker, herskende Begreb om Dyden som Kunst (den at vælge, efter Epikur, det Behagelige; efter Stoikerne, det, som var overensstemmende med Naturen), der da kunde savne behørig Midler (sunde Sandser, udvortes Vel), og ved dette Afsvær blev den Dydige da ul lykkelig, især som Selskabets Medlem. Ved end videre at fastsætte Begrebet Lyksalighed til Goderne's Samling, paastaaer han, at den Aristoteliske Inddeling af de tre Slags Goder var aldeles rigtig, og Stoikernes Talebrug urigtig, i Følge hvilken kun Dyden

\*) Cic. Qvæst. Acad. I, 9.

var et Gode, men hvad der argif Legemet og de udbortes Ting skulde kun kaldes noget *Onskeligt* eller *Uonskeligt*. Heraf udledes da omsider, at den Dydige kan være uden flere Goder, altsaa forsaavidt ulykkelig, og som (eudæmoniskist) Kunst nedsættes Dyden til at være, ikke Lyksalighed selv, men kun dens Middel, som den i Modgang ikke kan være, hvori der kun overlades den at taale, men ikke at virke.

Aphrodisienseren havde brugt sine peripatetiske Ræsonnements; Cicero, som ikke kan aflade at være Taler, udbreder sig i Lovtaler over Materiens Vigtighed og den menneskelige Naturs Kraft, i Opmuntringer til den Dydige at vise Dydens hele Styrke i Lidelser. Men det Inconsequente i hans Philosophie viser sig ogsaa her. I store Lidelser tillader han tilsidst \*) frivillig Udgang af Livet, som han ellers i andre Skrifter har erklæret sig imod. Da han føler, at han burde give en Definition paa Lyksalighed, beskriver han den, som Alexander, ved alle Godes Samling uden noget Onde, og tilstaaer da selv, at under den

\*) Qvæst. Tusc. 5, 40. Han giver denne Tilladelse uden Indskrænkning, og gaaer da videre end Stoikerne, som kun tillode den Vise det, efter en indvortes ligesom guddommelig Stemme, naar han aldeles fortvivlede om at kunne udrette noget Godt mere i Verden.

Forudsætning kunde den Dydige eller Vise ikke altid erklæres for lykkelig. Men da denne Erklæring, tværtimod Ciceros Hensigt, syntes at nedsætte Dydens Værdie, nødtes han til at erklære sig for Stoikerne Mening, som ikke vilde ansee noget for et Onde eller Gode, der ikke var i vor Magt. Dog ikke fra Zeno eller Stoikerne, hvis Philosophie kun skulde være en nye Terminologie, men fra sin Plato vil han hente alt, for at vise, at Dyden er nok til et lykkeligt Liv. Menneskenes, over Dyrenes aldeles ophøiede, Bestemmelse hæves til en Platonisk Liighed med Guddommen. Nu forfæstes da den Aristoteliske Inddeling af de tredobbelte Goder, i det mindste maatte Legemets og Lyffens Goder agtes for næsten intet. Med megen Veltalenhed ophøies Dydens Beqvemhed og Kraft til at lyksaliggjøre, skildres det Ulykkelige selv i en mægtig og flog Tyrans Liv, forringes Indbildningen om det Onde, der skulde ligge i Fattigdom, Tilfidesættelse, Sygdom, Landflygtighed og andre Lidelser; alt dette udføres med saamegen Interesse i Exempler, Høihed i Tanker, Adel i Følelser, Kraft i Udtryk, Skionhed i Billeder, at enhver Dydens Ven ikke kan læse denne veltalende Apologie for Dydens lyksaliggjørende Kraft uden Siels Opføttelse og Følelsers Forædling.

Men den strengere Philosophies Fordringer har Cicero ikke fyldestgjort. Saavel ham, som

Aphrodisiensen, maa det lægges til Last, ikke at have givet nogen Definition paa, hvad et Gode er, uden hvilken Begrebet om Lyksalighed og Dydens Forhold til Lyksalighed bliver ubestemt. Forf. beklager, hos de gamle Philosopher, af hvis forskellige Definitioner paa et Gode og et høieste Gode han fremsætter enkelte, ikke at have fundet nogen, som han kunde antage; han gør opmærksom paa det vaklende, eensidige, alt for udstrakte i dem, og nærmer sig Etatsraad Treschows Mening, at man vel kunde paastaae, at alle disse Theorier om det høieste Gode, som udgaaende fra forskellige Synspunkter, kunde, bestemte og forklarede, tilsidst træffe sammen i eet Maal. Han frikiender Aristoteles for grov Eudæmonisme, deels i Betragtning af det Maadehold eller den Middelvej, som han i alt vilde have iagttaget; deels fordi han vil, at Mennesket altid skal betragte sig som Medlem af Selskab og Stat. Fremdeles mener Forf., at mange Stridigheder og Feil vare undgaaede, dersom det Gode og det Behagelige af de gamle Philosopher nøje var bleven adskildt. I denne Henseende erklærer han sig for Kants Mening, at intet bør kaldes et Gode, uden hvad Fornuften (practisk) billiger; det Behagelige bifaldes og attraaes af Sandserne. Den practiske Fornuft misbilliger da det Onde; Sandserne afstøje det Ubehagelige. Dette sidste vil Forf. ikke have kaldet Ondt; han be-

flager det Danske Sprogs Mangel for Philosophen; troer dog, at vi philosophisk rigtig sige: det Gode, det Onde (practisk), vort Vel og Vee (pathologisk).

Efter de strengere Stoikers og Kantianers Forestillinger skulde nu Følelsernes Stemme reent udelukkes, naar der skal handles af Pligt. Alligevel blev først Idealet af Menneſkehed realiseret, naar vor fornuftige og sandfelige Natur var i fuld Harmonie. Denne Samstemmelses Mulighed, (det gode og skønne forenet, efter visse gamle Philosophers Udtryk) hos den øvede Dydige, antager Forf. med Schiller \*) mod Kant, som dog i Metaphysiske Anfangsgründe d. Tugendlehre p. 130 — 176 (1797) synes at nærme sig Schiller. Her havde vi da det høieste Gode; men da Fornuften maa bilige og fordre Midler til Dydens mulige Udvælgelse i Sandseverdenen, opstaaer derved Begrebet om middelbare Goder, udvortes Vel, som, naar det falder i den Dydiges Lod, gjør, at han efter Kant, besidder det fuldstændige Gode; som Dydig havde han allerede det høieste Gode.

\*) Ueber Anmuth und Würde in: Kleinere prosaische Schriften 2 Th. p. 305, hvor han kalder denne Harmonie en skøn Siel.

2. Noget om Meteorstene. Ribe 16 S.  
8. Et Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Ribe Cathedral-  
skole i Sept. 1811. Af H. J. Han-  
sen, Adjunct.

(Udtog, meddeelt).

Dette Indbydelsesskrift, — hvis anden Hen-  
sigt, efter Forfatterens eget Angivende, ikke er at  
levere noget egentligt Nytt eller Kuldstændigt om  
denne Materie, men at vække tænkende Medbor-  
gers Opmærksomhed og Interesse for et Phæno-  
men, der, skjøndt mærkværdigt, i Almindelighed er  
lidet bekjendt — begynder med at henvise til Natu-  
rens uudtømmelige Rigdom, hvoraf den stedse til-  
byder sin Dyrker noget Nytt, stedse aabenbarer  
Glandsfæren forhen ukjendte Gjenstande.

Blandt disse nyere Opdagelser, hvoraf flere  
omtales, kan ogsaa Steenregnen (Himmelstene,  
Meteorstene, Aerolither) henføres. Et Phæno-  
men, der, om det ikke er nyt, dog nylig er blevet  
en Gjenstand for Undersøgelse. Beretninger om  
slig en Regn affærdigedes nemlig med Spot eller  
Lærshed, indtil den sindrige Chladni 1794 ud-  
gav sin Bog: "Ueber den Ursprung der von Pal-  
las gefundenen und anderer ihr ähnlichen Eisen-  
massen." Efter den Tid begyndte man at bekjendt-  
gjøre og oplyse slige indtræffende Phænomener;

Universit. og Skole-Annaler 1811. 25. I

man opførte Beretninger om ældre Begivenheder af samme Slags, og anvendte al Skarpsindighed for at forklare deres Oprindelse.

Saaledes har man nu Efterretninger om adskillige Steenregne fra Tydskland, især Østerrig, fra Frankrig, Italien, Polen, ja endog fra Nordamerika. Da den østerrigske Regjering med særdeles Omhyggelighed har sørget for Oplysning i denne Sag og ved Rettens Betjente optaget ordenlige Forhør angaaende flige Steenregne, har Forfatteren valgt følgende Udtog af de derover anstillede Undersøgelser til Exempel paa de Omstændigheder, der sædvanlig følge med Himmelfælden. — "Søndag Morgen d. 22 Mai var det klart til Kl. 5 $\frac{1}{2}$ , da der reiste sig en Taage; men Firmamentet vedblev at være reent og skyfrit. Folkene fra Omegnen vare undervejs for at gaae til Kirke i Stannern (en Bye i Mähren), da de imellem Kl. 5 $\frac{1}{2}$  og 6 hørtes 3 saa heftige Knald, at Jorden rystede under dem. Efter disse fulgte flere svagere Slag, der lode omtrent som en stærk Pelotonild eller Hvirvler paa store Trommer, tilligemed Hvinen og Buldren i Luften; hvilket skal have lignet tyrkisk Musik saa meget, at mange troede, det kom fra Garnisonen i Telsch. Alt dette varede 6 til 8 Minuter, og satte saavel disse Folk, der befandt sig undervejs til Stannern, som Indbygg-

gerne i denne Bye, i Skræk. Under de første Knald var Taagen bleven saa tyk, at man intet kunde kjende 12 Skridt fra sig. Den tog siden af, og henimod Middag var det igjen ganske klart. Lynild, Ildfugler eller andre saadanne Luftsyn mærkede man ikke. Medens dette skrækelige Phænomen forbausede disse gode Folk, faldt i en Kreds af en Gjerdingvejs Radius omkring Stannern Stene af forskjellige Dimensioner ned fra Luften. De havde fra en Valnøds til et Barnehoveds Størrelse og vejede fra  $\frac{1}{2}$  Lod til 3, 4, 5 og 6 Pund. Mange Mennesker saae dem falde: flere af dem bleve strax optagne og befundne varme. Deres Direction var deels lodret, deels parabolisk: de første trængte, i Forhold til deres Vægt, meer eller mindre dybt i Jorden; de sidste bleve liggende paa Overfladen. Een af Stenene blev opgravet, som laae 2 Fod dybt i Jorden. — Disse Stenes Fald medførte en Dundren og Rystelse, der sporedes i en Afstand som af et Krudtmagazin, der flyver i Luften. Den 15 April 1809 havde man 46 Pund af Stenene, af hvilke den største vejede 11 Pund 10 Lod. — Omstændighederne ved de andre Steenregne have i Hovedsagen været de samme med mere eller mindre Forandring. Knald, liig Jorden eller Kanonstød, have næsten altid været Forløbere for Faldet. Undertiden have Ildfug-

ler viist sig, og Stenene ere faldne gloende til Jorden. En Meteorsteen, som faldt i Polen 1796, skal endog være bleven fundet i smeltet Tilstand af den tillobende Mængde; dog størkede den strax og antog Meteorstenes sædvanlige Udseende. Formodenlig var det kun Skorpematerialet, der viste sig smeltet; thi ellers maatte Stenen ganske have forandret Figur ved Faldet.

Da Meteorstene, som den berymtede Theophrastus Paracelsus allerede har bemærket \*), i det Hele ligne hverandre, har Forfatteren kun anført Beskrivelse over de udvortes Kjendetegn af et enkelt Exemplar.

Ved kemisk Analyse har man undersøgt disse Stenes Bestanddele. Exempler herpaa anføres af Vauquelin, Klaproth o. fl. Resultatet bliver, at Hoveddelene ere Jern, Kiesel, Magnesia; i nogle Kalk og Leerjord; desforuden findes Nikkel og i mange Chromium i ringe Quantitet. — En Egenhed ved disse Stene er den tynde, glatte og sortagtige Skorpe, som bedækker Overfladen og selv findes i Sprækker i deres Indre. Mærkværdige ere de wienste Naturforskeres Forsøg

\*) Evidentissime constat, lapides naturales ex coelo decidisse pariter ac metalla; sed non aliud quam ferrum — nec lapidis quam unica species.

paa at frembringe denne Skorpe ved Kunst. De udsatte nemlig Brudstykker af Stenen for den stærkeste Hede i en Porcellainovn og i Brændeglasets Focus. Paa denne Maade dannedes rigtig nok en Skorpe, men som ikke ganske lignede den naturlige. En Mærkværdighed ved Skorpen selv er desuden de ophøiede Tegninger, som findes paa den og som have stor Liighed med de electricke Figurer.

De ældste Efterretninger om himmelfaldne Steen har Biskop Dr. Münter samlet af de Gamles Skrifter og meddeelt i en Afhandling i Videnskaberne's Selskabs Skrifter 1804. Han, og efter ham Prof. Wildt i Göttingen, troer, at de i Biblen under Navnet Beth El forekommende Stene høre til dette Slags. Da de kom fra høiere Regioner, ansaae man dem for at staae i nærmere Forbindelse med Guddommen eller at være besjelede af høiere Væsener, hvorfor man gav dem hiint Navn, som betyder en Gudsdomsbolig. Herfra skal det græske Navn Baithyloi eller Baithylia komme. Dr. Münter anfører af græske og romerske Historikere, blandt flere, følgende Stene, om hvilket det enten udtrykkelig siges eller dog synes rimeligt, at de ere Aerolither: Solgudens Elagabili Steen; de Stene, som gjemtes i Gratiernes Tempel i Orchomenos; et Rheabillede, som skal være faldet for Pindars Fødder; en stor Steenmasse,

som faldt ved Egos Potamos o. fl. Mogle Privatpersoner, som vare i Besiddelse af slig Stene, skulle have anvendt dem til allehaande Charlaternerie, som den trojanske Spaamand Helenus og en Læge Eusebius i det 6te Aarhundrede. Senere have endog Kyrster benyttet sig af disse Stene til at fremme deres Hensigter. Berømt er i denne Henseende den  $2\frac{1}{2}$  Centner vægtige, som faldt ved Einsisheim 1492 og blev efter Maximilian den Førstes Befaling ophængt i denne Stads Kirke med en omstændelig Inskrift. Da samme Keiser siden 1503 udstedte en Opfordring til et Tog mod Tyrken, anførtes deri, blandt andre Tidens Tegn, Franzoser og Himmelflenen, om hvilken siges: "Anfänglich so hat der Allmächtig Uns als das Obrist Haupt der Christenheit vor etlichen Jahren mit einem harten Stein, der auf einem weiten Felde für Uns, als wir auf unserm Herzug zu Widerstand der Franzosen mutwillig Fürnehmen gewesen seyn, gefallen ist, den wir auch in die Kirche in unserer Stadt Insisheim haben hängen lassen, ermanet und erfordert, daß wir die Christenheit von ihren schweren Sünden und Unordnungen leiten sollen o. s. v." — Ogsaa i Danmark have vi havt en Steenregn; hvilket Th. Bartholin beretter saaledes "1654 d. 30 März om Morgenens Kl. 8 opstod i Byen et stort Uveir med Torden og Regn. Der nedregnede tillige flere haarde og tunge Stene

med saadan Brag, at Husene rystede, og at det hørtes i de omliggende Provindser. I Byerne ringede Inderbyggerne med Klokkerne, i den Tanke, der var opkommen Ildbrand. Af disse Stene har jeg faaet een, som veier et Pund. Efter mit Skjøn- nende er det en Kiselsteen med indsprængte glim- rende Dele, og den giver Ild med Staalet. Uden paa er den overtrukken med en sortagtig Skorpe, som om den var soeden i Ild. Indvendig er den hvidguul., Hist. anat. rar. Cent. VI. p. 357.

Efter disse Bidrag til Meteorstenenes Beskri- velse og Historie gaaer Forfatteren over til For- klaringemaaderne af deres Oprindelse. Kortest er det da, siger han, at erklære Phaenomenet for opspundet Bedragerie; men ingen, som antager nogen historisk Visshed, kan bifalde denne Mening. Ligesaa nemt slipper Forfatteren til et Flyveblad om en 1671 i Ortenau nedfalden Steen fra det, ved at antage, at onde Aander have sanket slige Stene paa Jorden og siden nedkastet dem til Ad- varsel for de Christne. Herpaa anføres de mere rimelige Hypotheser tilligemed alle Indvendinger, derimod kunne gøres. Overst staaer Chladni. Han antager, at der gives i Verdensrummet mange smaa Masser (som et Slags tilvoxende planetariske eller kosmiske Legemer) af grovere Ma- terie, hvilke bevæge sig om Solen efter Central- kræfternes Love, indtil de komme for nær til

Jorden eller andre Planeter, saa at de ved disses Tiltrækning falde ned paa dem. Den stærke Friction, som slige Masser møde i vor Atmosfære, frembringer i dem en stærk Electricitet og Hede, hvorved de vise sig som lysende Ildfugler: en Mængde elastiske Dampene udvikles: disse sprænge Massen, og Stykkerne nedregne saaledes paa Jorden. Muligheden af denne stærke Hedes Frembringeelse ved Friction vil man blandt andet bevise af de Franskes Erfaringer i Egypten; thi de fandt udfødte Rugler i Sandet i en Tilstand, som viste, at de, i det mindste tildeels, havde været smeltede. Steder hos Lucrez de rerum natura, i Ovids Forvandlinger og Virgils Æneis \*) synes og at vise, at de Gamle have vidst, at Blye ved Friction kan smelte i Luften. — Den berømte Astronom Dr. Olbers mener derimod, at Maanens Vulkaner, som for medelst Maanens tynde Atmosfære og Maanebjergenes uforholdsmæssige Størrelse virke med langt større Kraft end vore, kunne have sendt os disse Stene. Den store Calculator la Place er siden falden paa samme Tanke og har beviist Muligheden af en saadan Communication mellem Maanen og Jorden. Den Indvending, man gjør mod begge disse disse Meninger, at Mas-

\*) Æneid. L. IX, v. 586.

fer fra en saadan Højde maatte trænge meget dybere ned i Jorden, end de almindeligen gjøre, mener Forfatteren, træffer mere Olbers's end Chladnisk Hypothese. Endnu anmærkes, at Meteorstenene efter nogles Mening skulle avles i vor Atmosphære ligesom andre Meteoror, Regn, Snee og Hagel, hvilket de især søge at gjøre sandsynligt ved de Luftphænomenener, Taaage, tykke Skyer, Tordenflag o. s. v., som altid ledsage Steenregnen; men disse kunne og forklares af den chladnisk Hypothese. Desuden indvendes fornemmelig imod denne Mening, at Legemer af saa stor specifisk Vægt ikke vel kunne flyde i Luften; heller ikke er det bekjendt, at disse Stenes Bestanddele opløste alle kunne befinde sig i samme. Den Mening, at Meteorstenene skulde være Producter af Jordens Vulkaner, gjendrives let, naar man betænker, at de fleste ere faldne i en altfor stor Afstand fra enhver Vulkan, og at Aerolitherne ingen Lighed have med de bekjendte vulkanske Producter. Ligeledes falder den Gissning, at de skulde være opløstede fra Jorden ved Skypumper eller Hvirvelvinde, bort af sig selv blot ved den Betragtning, at de ikke ere sædvanlige Markstene, men Mineralier af et eget Slags. Til Slutning bemærker Forfatteren, at den almindelige Tro paa Tordenfaler (Tordenstene) formodentlig har sin Oprindelse af disse Himmele

stene, og er sølgelig ikke saa latterlig, som man i nogen Tid har troet.

---

## VI. B l a n d e d e E f t e r r e t n i n g e r.

Under 11 Sept. har Hs. Majest. allernaadigst bifaldt, at Tersløsegaard's Hovedgaard's Parcel, paa Sorøe Academies Gods, i Tersløse Eegn, af Hartkorn fri Hovedgaard's Tact 25 Tdr. 4 Skpr. 11 Rdf.  $\frac{71}{330}$  Alb., som indeholder  $225\frac{1}{2}$  Tønde Land geometrisk Maal, men til Tacten 24 udgør 123 Tdr. Land, maa i Arvesæfte overdrages med dertil hørende Tersløse og Kielleberg Sognes Kirketiender, forsaavidt samme ikke allerede ere overdragne til Yderne selv eller andre, Jørgen Carl Nvisigaard, for den af hans Fader Cancellieraad Nvisigaard paa hans Begne budne Kiøbesum 15,320 Rd. og imod de ved Auctionen d. 1 Jul. betingede Afgifter til Sorøe Academie, nemlig af Hovedparcellens samtlige Jorder

108 Tdr. 4 Skpr. Rug

108 Tdr. 4 Skpr. Byg

108 Tdr. 4 Skpr. Havre og 16 p. i Penge,

at betale med Penge hver Gang efter Middeltallet af de foregaaende 10 Aars Capitelstaxter for Siøllands Stift; og af bemeldte Kirketiender, forsaavidt og saalænge de in natura oppebæres til

Tersløsegaard, en Refusion af 4 Skpr. Byg for  
 hver Tønde Hartkorn, at erlægge med Wenge efter  
 Middeltallet af de sidste 10 Aars Capitelstaxter,  
 samt i øvrigt paa de vedbemeldte Auction bekiend-  
 giorte Bilskaar, hvoriblandt nogle af de meest væ-  
 sentlige ere, at Arveskifteren udreder alle paa Ho-  
 vedparcellen og dens Hartkorn hvilende kongelige  
 Skatter og andre offentlige Afgifter og Byrder,  
 som nu ere eller herefter maatte worde paabudne,  
 intet i navnlig Maader undtaget, hvad enten dis-  
 se maatte paabydes til Udredelse af Eieren eller  
 Brugerén, samt alle personelle Skatter og Afgif-  
 ter, som skal erlægges for de paa Eiendommen sig  
 opholdende Personer: at han præsterer deraf Korn-  
 og Fodrage-Leverancer, Pligtskiorbler, Veiarbeide,  
 Udgift til Skoleholdere og Skoler m. v.: at han  
 for egen Regning holder den Rytterhest, som ifølge  
 Ford. af 14 Sept. 1774 skal anskaffes for hele Ters-  
 løsegaard, imod derfor at nyde hvad Godtgjørelse  
 derfor er eller allernaadigst maatte worde tilstaaet  
 af den kongelige Cassé: at han afholder Assuran-  
 ce-Cassens Fordringer, og stedse holder Bygnin-  
 gerne paa Hovedparcellen i saadan Stand, at de  
 ved lovlig Taxation kan bevises i det mindste at  
 være af 15000 Rdlrs. Værdie: at Sorø Acade-  
 mie saavel for alle Skatter, Byrder og Præstatio-  
 ner, der af Hovedparcellen skal udredes og præste-  
 res, som for den aarlige Arveskifte-Afgift og for

Tienderefusionen bliver bestandig først prioriteret i denne Hovedparacel og al dens Tilliggende: at Arvefæsteren og hans Cautionist skal i alle de Arvefæstehandelen vedkommende Sager møde for Sorøe Birkis Forligelsescommission og i Tilfælde af Sagsmaal svare og lide Dom ved Sorøe og Baroniet Holbergs Birketingsret. Arvefæsteren og efterkommende Besiddere er det tilladt at afhænde eller bortfæste større eller mindre Stykker af Hovedparcellen, dog under visse Betingelser og Forbeholdenheder, hvoriblandt, at Hovedlodden aldrig maa blive mindre end paa 150 Tdr. Land, at Sorøe Academies første Prioritets Pante og Sikkerhedsret i hele Parcellens samlede Jordlod derved ikke betages eller formindskes, og at ved den første Overdragelse af en saadan mindre Deel til andre svares til Sorøe Academies Casse 5 Rd. i Recognition af hver Tønde geometrisk Land, men ved de senere Overdragelser enten af den samlede Hovedparcel eller af enkelte dens Dele en Recognition, under Navn af Huusbondhold, af 2 Rd. pr. Td. Land.

Arvefæstet tager sin Begyndelse med 1 Mai 1812. Den aarlige Kornafgift betales i tre Terminer, nemlig  $\frac{1}{3}$  til 11 Marts,  $\frac{1}{3}$  til 11 Octbr. og  $\frac{1}{3}$  til 11 Decemb. Kjøbesummen betales i 4 Terminer, nemlig til 11 Junii og 11 Decemb. 1813. De ved Auctionen foranledigede Omkostninger tilsvares af Arvefæsteren.

---

Under 13 Jul. har Direct. approberet det af Christen Bastland i Wordingborg ved Auction giorte høieste Bud, 1000 Rd. for den gamle Skolebygning \*) sammesteds.

---

Af de lærde Skolers Bygninger i Danmark og Norge ere følgende for nærværende Tid i Kjøbstædernes almindelige Brandcassee asfurerede saaledes: i Helsingør 12,300 Rd.; Frederiksborg 12,790; Roeskilde 3,840; Slagelse 8,270 og det tilstødende Huus 1,100; Wordingborg 1,270; Rønne 1,220; Nyekjøbing paa Falster 26,550; Nakskov 3,630; Odense: Cathedralskolen 4,520, Gymnasiet 3,200, Rectorboligen 10,560; Nyborg 11,160; Ribe: Cathedralskolen 2,830, Rectorboligen 3,020; Eolding 500; Fredericia 2,610. Aarhus: Cathedralskolen 3,600, Rectorboligen 2120; Horsens 5,860; Randers 2,700; Aalborg 8,050; Christiania 20,000; Christiansand 4,020; Bergen: Cathedralskolen 3,600, Seminarium Fridericianum 2,700; Trondhiem 10,550.

---

\*) Jvf. disse Ann. 1810 2 B. S. 261 ff.